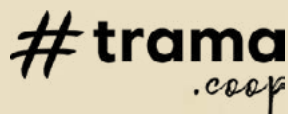

GUIA DE FEMINISME INTERSECCIONAL I ANTIRACISME PER A LA COMUNITAT EDUCATIVA

Eduquem per viure la interculturalitat.
Construïm una societat lliure
de masclisme i racisme

Premi guanyador de la 18a edició del Premi 25N
de l'Ajuntament de Barcelona

CRÈDITS

Comitè editorial i contingut:

Migress

Herney Mosquera Garcés

Luz Helena Ramírez Hache

Trama SCCL

Yurima Romera Ruiz

Traducció al català:

Clàudia Abela Granollers (Trama SCCL)

Revisió d'estil i ortotipogràfica:

David Muñoz (La dièresi)

Disseny i maquetació:

Selene Román

Producció videoclip:

Producció: Trama SCCL

Edició: Ajuntament de Barcelona

Amb la col·laboració de:

Ajuntament de Barcelona

AGRAÏMENTS

Ajuntament de Barcelona

USTEC-STEs (IAC)

Institut Joan Salvat-Papasseit

Institut La Sagrera Sant Andreu

Institut Pau Claris

Persones participants dels grups de discussió:

Jóvenes: Grace, Sara, Gloria, Valentina, Nicole

Familias: Alexandra, Elisa, Meyelin, Marielena, Amelia, Andrés

Justicia restaurativa: Pedro, Albert, Uda, Mbaye, Cristina

Interseccionalidad: Claudia, Maritza, Quinny, Angie, Nadia, Leyao, Nilson

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ

Presentació	7
A qui va dirigida?	9
Objectius	9
Com utilitzar aquesta guia	10

ANTECEDENTS I JUSTIFICACIÓ

Enfocament de recerca-acció participativa (RAP).....	12
Metodologia feminista i situada.....	13
La dimensió col·lectiva i transformadora del procés.....	14
La guia com a resultat d'un procés col·laboratiu	15
Fets socials i dinàmiques de context.....	16

MARC TEÒRIC

La necessitat d'un enfocament interseccional i antiracista en l'educació.....	19
La interseccionalitat com a eina d'anàlisi i acció i la seva aplicació educativa.....	20
Racisme estructural i antiracisme en l'àmbit educatiu	22
Coeducació, despatriarcalització i descolonització dels sabers	23
Epistemologies feministes i crítiques: saber des dels marges	25
L'educació com a eina de transformació social	26

ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT I LA COMUNITAT EDUCATIVA

Com incorporar la perspectiva interseccional en la quotidianitat educativa.....	29
Reptes, resistències i estratègies per a fer-los front	35
Construcció d'espais segurs i antiracistes	36

Aliances entre escola, famílies i comunitat	37
---	----

ACTIVITATS PEDAGÒGIQUES

Plantilla d'instruccions i contingut	41
Activitat 1: Parlem de racisme	44
Activitat 2: Parlem de discriminació	45
Activitat 3: Parlem de gènere: Masculinitats i feminitats en qüestió.....	46
Activitat 4: Hi ha alternatives a les discriminacions?	49
Activitat 5: Què és la cultura?	50
Activitat 6: : Parlem de realitats juvenils	51
Activitat 7: Revisem el nostre rol educatiu	52

RECURSOS Y ANEXOS

Glossari de termes clau.....	54
Preguntes per a la reflexió individual i col·lectiva	58
Indicadors per a revisar pràctiques educatives amb perspectiva interseccional	61
Altres guies.....	62
Llibres	63
Pel·lícules	63
Documentals	64
Videos de youtube.....	64
Referències bibliogràfiques	65
Bibliografia consultada	66

INTRODUCCIÓ

PRESENTACIÓ

«El respecte a la diversitat és un pilar fundamental en l'erradicació del racisme, la xenofòbia i la intolerància»

RIGOBERTA MENCHÚ TUM¹

Com seria un món on totes les persones poguessin viure amb dignitat, aconseguir els seus somnis i on l'educació fos una eina real per aconseguir-lo? Ja ho has imaginat?

El document que ara tens davant teu —i que desitgem que no només llegeixis, sinó que també et travessi i acompanyi— és possible gràcies al projecte “Eduquem per viure la interculturalitat. Construïm una societat lliure de masclisme i racisme”, impulsat per l'Associació Migració i Economia Social i Solidària – MigrESS, amb la col·laboració de Trama SCCL. Aquest projecte va ser seleccionat el 2023 en la 18a edició del Premi 25N de l'Ajuntament de Barcelona, i ha donat lloc a aquesta Guia de feminisme interseccional i antiracisme per a la comunitat educativa, concebuda com una eina per a la prevenció de les violències masclistes i racistes en l'àmbit escolar.

Aquesta guia neix com una eina col·lectiva, fruit d'un procés

compartit entre educadores, activistes, joves i professionals que apostem per una mirada crítica i transformadora de l'educació. Davant les desigualtats estructurals que travessen les aules —el racisme, el sexisme, la LGTBI-fòbia, la islamofòbia, el classisme— considerem urgent repensar les pràctiques educatives des d'una perspectiva interseccional i antiracista.

Però no es tracta únicament d'incorporar noves activitats o continguts, sinó de revisar les mirades, els sabers i les estructures que sustenten el model educatiu. Per això, proposem una guia que serveixi com a brúixola per avançar cap a una escola més justa, més conscient i més compromesa amb la transformació social.

No pretenem oferir respostes absolutes ni imposar veritats tancades. Lluny de tota pretensió de rigor acadèmic, aquesta guia al costat d'unes altres que ja s'han realitzat és una invitació a la reflexió col·lectiva i crítica, amb la finalitat d'obrir un diàleg respectuós amb

¹ Activista indígena guatemalteca defensora dels Drets Humans, guanyadora dels premis: Nobel de la Pau (1992) i Príncep d'Astúries de Cooperació Internacional (1998).

els diferents discursos i experiències de la comunitat educativa. Ho fem des d'una praxi sentipensante, que valora el coneixement situat i reconeix la dimensió política de l'experiència viscuda, sense caure en el victimisme, però sí que nomenant amb claredat les violències estructurals que afecten grans sectors de la població.

Per a això, aquesta guia proposa una metodologia teoricopràctica basada en marcs conceptuals, activitats i tallers que permeten abordar fenòmens com el racisme i el masclisme —entre altres— des d'una perspectiva interseccional, emprant estratègies pedagògiques pròpies de l'Educació Popular i de les pedagogies crítiques i contrahegemòniques.

Volem que aquesta guia s'entengui com una eina en moviment, viva, en constant revisió i construcció conjunta. Una invitació a fer-nos preguntes, revisar les nostres pràctiques i caminar juntes cap a una educació que abraçi totes les experiències, identitats i sabers.

A QUI VA DIRIGIDA?

Aquesta guia s'adreça a totes les persones que formen part de la comunitat educativa i socioeducativa, especialment a:

- Personal docent de totes les etapes educatives (infantil, primària, secundària, postobligatòria)
- Educadores i educadors del lleure i de l'educació no formal
- Equips tècnics i directius dels centres educatius
- Famílies compromeses amb una educació equitativa
- Joves i adolescents que vulguin formar part del canvi

També pot ser útil per a col·lectius i entitats socials que treballin des de la coeducació, l'antiracisme, la perspectiva feminista o la transformació comunitària.

OBJECTIUS

1. Oferir eines per incorporar la perspectiva interseccional i antiracista en l'educació.
2. Visibilitzar les opressions que travessen l'experiència educativa i promoure pràctiques transformadores.
3. Facilitar processos de reflexió i revisió crítica de les pròpies pràctiques educatives.
4. Donar valor als sabers situats, als testimonis i a les vivències de les persones i comunitats oprimides.
5. Enfortir el compromís de la comunitat educativa amb la justícia social, la igualtat i el reconeixement de la diversitat.

TALLER D'ESTUDIANTS - LA SAGRERA - 16.10.24

COM UTILITZAR AQUESTA GUIA

Pots fer servir aquesta guia com un recurs de consulta, de formació o d'inspiració. Pots llegir-la de principi a fi o anar directament a l'apartat que més t'interessi.

Et proposem algunes formes d'ús:

- Per a la reflexió individual: llegint els marcs teòrics i les preguntes guia.
- Per a la formació d'equips: utilitzant els indicadors i les activitats com a materials de treball col·lectiu.
- Per a l'acció educativa: implementant les propostes didàctiques a l'aula o en espais no formals.
- Per a la transformació institucional: revisant les polítiques, normatives i pràctiques del centre educatiu amb una mirada crítica.

TALLER D'ESTUDIANTS IE PAU CLARIS - 13.11.24

Recomanem llegir primer els apartats inicials per entendre el sentit global de la guia i després anar explorant les eines i activitats segons les necessitats i contextos de cada grup o entitat.

ANTECEDENTS I JUSTIFICACIÓ

ENFOCAMENT DE RECERCA-ACCIÓ PARTICIPATIVA (RAP)

La guia que tens entre mans és fruit d'un procés de recerca-acció participativa (RAP), un enfocament metodològic que parteix de la convicció que el coneixement es construeix amb les persones i des de les seves experiències. No es tracta només de “investigar” una realitat, sinó d'implicar-se en ella per a transformar-la col·lectivament.

Aquest procés es va dissenyar per a donar resposta a una necessitat urgent: dotar a la comunitat educativa d'eines per a prevenir i qüestionar el racisme i el masclisme com a ideologies que es reproduïxen quotidianament a les aules i per fora d'elles. En aquest sentit, es va prioritzar que les veus d'estudiants, famílies, activistes i professionals tinguessin un lloc central creant un exercici divers i democràtic que dona un valor singular a aquesta guia.

Durant tot l'any 2024 es va dur a terme grups focals amb professorat (amb el suport de la USTEC), amb referents familiars i amb joves, així com dues trobades de discussió temàtica: un sobre

interseccionalitat, amb activistes socials i feministes, i un altre sobre justícia comunitària. A més, es va realitzar una entrevista en profunditat amb Pedro Casermeiro², qui va aportar una perspectiva imprescindible sobre el racisme estructural i les discriminacions històriques.

La RAP va combinar l'anàlisi crítica de les desigualtats amb l'acció directa: tallers pilot en tres instituts de Barcelona van permetre posar a prova propostes metodològiques i recollir aprenentatges en temps real. Aquest recorregut metodològic va ser clau per a construir una eina arrelada a la realitat i connectada amb la comunitat educativa. Sobre aquest tema, com recorda Olga Lucía Obando, una recerca-acció amb perspectiva antiracista i de gènere ha de potenciar la veu dels qui més pateixen les desigualtats, generant transformacions des de dins.

² Llicenciat en Psicologia per la Universitat de Barcelona. Membre de la directiva de Rromane Siki i coordinador del Museu virtual del Poble Gitano a Catalunya.

METODOLOGIA FEMINISTA I SITUADA

Apostem per una metodologia feminista que entén el coneixement com un procés subjectiu, corporal, vinculat i arrelat al context. Aquesta perspectiva reconeix que tota pràctica educativa està travessada per relacions de poder i que, per tant, requereix un posicionament ètic i polític.

Aquesta guia parteix de la idea que comprendre les problemàtiques actuals exigeix revisar críticament la història de les nostres societats, no des d'una mirada victimista, sinó esclaridora i proactiva. Tal com assenyala Morin (2009), «la visión compleja no puede ocultar la gravedad de los problemas y amenazas nacidos de nuestra civilización»; per contra, aquesta revisió ha de conduir a propostes que enforteixin una societat realment democràtica i respectuosa amb la dignitat de totes les persones.

Treballar des d'una epistemologia situada implica reconèixer que no existeix una única manera de veure el món. No hi ha res que s'acosti més a l'objectivitat en una recerca que reconèixer la nostra pròpia subjectivitat: la nostra posició, el nostre lloc d'enunciació, des d'on mirem, entenem i interpretem la realitat?; en definitiva, assumir el nostre coneixement situat. Com sostenen les pedagogies feministes, és des dels marges —les experiències racialitzades, migrants i dissidents— on poden generar-se sabers capaços de qüestionar l'hegemonia blanca, masculina i occidental.

La guia no pretén “universalitzar” receptes ni imposar una única manera de fer. Al contrari, la seva vocació és oferir eines que puguin reinterpretar-se, reapropiar-se i adaptar-se segons cada territori, col·lectiu i vivència. Aquest compromís es va reflectir també en el disseny dels tallers pilot, on es van emprar metodologies significatives: cercles de paraula, dinàmiques artístiques i reflexió col·lectiva, generant espais de confiança i escolta activa.

LA DIMENSIÓ **COL·LECTIVA** **I TRANSFORMADORA** DEL PROCÉS

La construcció d'aquesta guia no ha estat una tasca individual, sinó una experiència col·lectiva de creació de coneixement. El treball en xarxa, la generació de vincles i la validació mútua van ser pilars essencials del projecte.

Des de l'inici, es va apostar per obrir un diàleg amb tots els agents implicats: el professorat i les seves organitzacions sindicals, les famílies, l'alumnat i entitats socials, aliança que va generar espais de trobada, la realització de tallers per a alumnat i formacions en instituts públics de Barcelona, amb la col·laboració de USTEC, AFFAC i equips directius compromesos amb la justícia social.

Les sessions de treball es van convertir en moments per a compartir pràctiques, dubtes i experiències des de diferents rols en la comunitat educativa. La diversitat de veus va permetre visibilitzar diferents formes de resistència, denúncia i transformació quotidiana, així com identificar els mecanismes —sovint invisibles— que

perpetuen la desigualtat. Aquest procés col·lectiu també va ser una oportunitat per a:

- Identificar com es configuren i operen actituds i discursos discriminatoris a l'aula.
- Reconèixer aliances possibles per a contrarestar aquestes dinàmiques.
- Generar propostes concretes que reforcin el compromís de l'escola com a espai democràtic, inclussiu i antiracista.

En un context en què avancen els discursos d'odi i de saturació de l'educació pública, la guia aspira a esdevenir un recurs que contribueixi a qualificar i sostenir pràctiques educatives amb sentit crític i transformador.

LA GUIA COM A RESULTAT D'UN PROCÉS COL·LABORATIU

Aquesta guia és una elaboració pedagògica del coneixement³; els seus continguts —teòrics, metodològics i pràctics— neixen de reflexions col·lectives, de les aportacions recollides en grups focals, trobades temàtiques i tallers pilot, així com de la sistematització de totes les experiències compartides.

El seu format és obert, flexible i adaptable. Ha estat concebuda no només com una eina útil, sinó com una proposta qüestionadora, que convidi a revisar i enriquir les pràctiques educatives en cada centre i territori. La guia s'acompanya d'altres materials de suport, com un videoclip de presentació que recull el seu procés de creació i sensibilització.

Creiem que aquest treball és tan sols l'inici d'un procés de llarg recorregut, que requereix compromís institucional, social i comunitari perquè l'antiracisme i el feminisme interseccional

³ Per a més informació, pots veure el videoclip que recull els objectius i el procés desenvolupat per a l'elaboració de la guia en el següent enllaç: <https://youtu.be/XBkv127skiE>

TALLER D'INTERSECCIONALITAT - 06.05.24

ocupin un lloc central en la vida educativa. Per això, t'animem a fer-la teva, revisar-la, ampliar-la i continuar construint-la col·lectivament.

La guia és, en definitiva, una eina i una excusa: per fer-nos preguntes, teixir complicitats i continuar impulsant una educació compromesa amb la justícia social i amb el reconeixement de totes les persones i comunitats.

FETS SOCIALS I DINÀMIQUES DE CONTEXT

Un altre fet social connectat al racisme és la xenofòbia la qual desconeix i no té en compte que la migració és un dret humà reconegut per organismes internacionals com a Nacions Unides i que al llarg de la història els moviments migratoris han configurat de manera decisiva les societats contemporànies. Espanya, i en particular Catalunya, han estat territoris d'arribada i trànsit de persones procedents de contextos diversos, que no sempre troben condicions d'acolliment dignes ni oportunitats equitatives d'integració. Les persones migrants i racialitzades nascudes a Espanya afronten el desafiament de construir la seva identitat en una societat que oscil·la entre el discurs de la interculturalitat i pràctiques quotidianes marcades per la xenofòbia, el racisme social i el racisme institucional.

Aquesta realitat té un fort impacte en la trajectòria educativa de nenes, nens i adolescents, que es tradueix en experiències de discriminació a l'aula, menor expectativa acadèmica, major probabilitat d'Abandó Escolar Prematur (AEP) i Fracàs Escolar (FE), així com en un sentiment de no pertinença que condiciona l'aprenen-

tatge i el benestar emocional. Al mateix temps, diverses recerques evidencien una sobrerepresentació de l'alumnat d'origen migrant en itineraris educatius de menor prestigi i un augment de les intervencions policials discriminatòries, que reforcen l'estigmatització i l'exclusió social.

Nacions Unides reconeix la migració com un dret humà fonamental (Declaració Universal de Drets Humans, art. 13). El 2022, Espanya va registrar 478.990 migracions internacionals (INE, 2023). L'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) estima que aquest any 2.439 persones van morir en la ruta del Mediterrani intentant aconseguir Europa. Pel que fa a la sobrerepresentació de l'alumnat migrant en vies educatives de menor prestigi, podeu consultar l'estudi del Síndic de Greuges de Catalunya *L'escola inclusiva a Catalunya* (2020). Per a dades sobre Abandó Escolar Prematur i Fracàs Escolar vinculats a processos desracialització, vegeu el document *Abandonament i processos de racialització en el sistema educatiu* (Fundació Bofill, 2025), i l'informe del Ministeri d'Educació i Formació Professional (MEFP, 2022).

L'anterior ens suggereix amb caràcter d'urgència que apostar per una educació interseccional i antiracista no és una opció, sinó **una necessitat ètica i política**, tenint en compte que en ple segle XXI (malgrat els avenços en termes jurídics, científics i tecnològics) un ampli nombre de persones «sufren una exclusión política

(marginados de los espacios donde se toman las decisiones), social (estigmatizados y segregados racialmente) y cultural (porque su saber, su hacer y sus capacidades son negadas de forma sistemática)» (Gómez, 2017, p. 49).

MARC TEÒRIC

LA NECESSITAT D'UN ENFOCAMENT INTERSECCIONAL I ANTIRACISTA EN L'EDUCACIÓ

La guia que presentem parteix del reconeixement que l'escola no és un espai neutral. Les aules i les institucions educatives estan travesades per relacions de poder que reproduïxen —o poden qüestionar— formes històriques d'opressió com el racisme, el sexisme, la LGTBI-fòbia o el classisme. Des d'aquesta mirada, entenem que no es pot parlar de transformació educativa sense un compromís clar amb la justícia social.

Un dels grans reptes que hem d'afrontar com a societat global és el racisme, una tasca complexa però ineludible. Comprendre'l implica reconèixer-lo com un sistema d'opressió i discriminació estructural, originat durant el colonialisme europeu al segle XV, que es manifesta i es reproduïx a través d'actituds de rebuig,

invisibilització i comportaments hostils cap a persones o grups específics. Aquest sistema es sosté en la jerarquització racial, basada en prejudicis construïts des d'una suposada superioritat biològica i cultural per part de qui ostenta privilegis.

Això ens permet dimensionar el racisme com un fenomen que, tot i tenir arrels antigues, és anterior fins i tot al concepte que actualment utilitzem per anomenar-lo. Com assenyala Wieviorka (2009, p. 21), «el fenómeno es, sin duda, anterior a su concepto, o al menos a su denominación». Lluny de ser una qüestió del passat, el racisme persisteix encara avui dia, impulsat per interessos tant individuals com institucionals, i cal entendre'l com una estructura activa que sosté múltiples desigualtats.

Per tot això, apostar per una educació interseccional i antiracista no és una opció, sinó una urgència ètica i política.

LA INTERSECCIONALITAT COM A EINA D'ANÀLISI I ACCIÓ I LA SEVA APLICACIÓ EDUCATIVA

La interseccionalitat és un concepte clau per comprendre com es creuen i s'entrellacen diferents eixos de dominació. Més enllà d'una simple suma d'identitats, és una perspectiva crítica que permet analitzar com el gènere, la raça, la classe, la sexualitat, la discapacitat o l'origen geogràfic funcionen de forma simultània en la producció de desigualtats.

Aquests eixos són dimensions de la realitat social, i la posició específica que hi ocupem té un impacte sobre les nostres vides.

Inspirant-nos en els treballs de Viveros Vigoya (2016) i bell hooks (2003), considerem que no hi pot haver lluita feminista ni antiracista sense entendre la complexitat de les experiències situades de les persones. Així, l'educació interseccional implica:

- Posar el focus en les estructures de poder i no només en les identitats individuals.
- Treballar des de l'experiència concreta dels subjectes.
- Descentrar les epistemologies blanques, masculines i occidentals.

El concepte **d'interseccionalitat** va ser emprat per l'acadèmica afroamericana **Kimberlé Crenshaw** per evidenciar com les lleis i polítiques públiques invisibilitzaven l'experiència específica de les dones negres, al no contemplar la interacció simultània entre el racisme i el sexisme. Des d'aleshores, ha esdevingut una eina fonamental per al feminisme crític i per a l'anàlisi social.

Tanmateix, més enllà del seu origen acadèmic, la interseccionalitat **neix d'un llegat històric de resistència**: del feminisme negre, del feminisme descolonial, del pensament llatinoamericà i dels

moviments populars. És una eina que **no busca etiquetar identitats**, sinó analitzar i confrontar **sistemes de poder interconnectats**.

En l'àmbit educatiu, aplicar la interseccionalitat implica:

- **Evitar enfocaments reduccionistes** (per exemple, abordar el gènere sense considerar el racisme).
- **Revisar les pràctiques pedagògiques, disciplinàries i curriculars** per detectar-hi biaixos.
- **Generar aliances i espais segurs** per a l'alumnat que viu opressions múltiples.
- **Fer visibles les absències:** quines veus no hi són? quins sabers han estat esborrats?

L'enfocament interseccional no només ens ajuda a **veure millor** la realitat educativa, sinó a **transformar-la col·lectivament**.

TALLER DE JUSTÍCIA RESTAURATIVA - 13.05.24

RACISME ESTRUCTURAL I ANTIRACISME EN L'ÀMBIT EDUCATIU

El **racisme estructural** opera de forma sistemàtica i persistent. No només es manifesta en insults o discriminacions puntuals, sinó en **l'organització mateixa de les institucions**, dels sabers i dels imaginaris socials. L'escola, tot i la seva vocació inclusiva, sovint reproduceix aquestes lògiques colonials i eurocèntriques.

Alguns exemples habituals:

- Currículums que invisibilitzen les cultures, llengües i històries no blanques.
- Expectatives més baixes cap a alumnat migrat o racialitzat.
- Major sanció o control disciplinari sobre infants negres, gitanos o musulmans.
- Assignació de rols estereotipats a activitats (teatre, castanyada, carnestoltes...).

- Relació asimètrica amb les famílies migrades (infantilització, desconfiança, absència).

Adoptar una **mirada antiracista** suposa:

- Formar-se i desaprendre privilegis, especialment el privilegi blanc.
- **Qüestionar les normatives, materials i activitats escolars** des del punt de vista de la justícia racial.
- **Ampliar el ventall de referents** (intel·lectuals, científiques, artistes...) per incloure figures afrodescendents, indígenes i racialitzades.
- I, sobretot, **crear espais on l'alumnat es pugui reconèixer, expressar i liderar**.

COEDUCACIÓ, DESPATRIARCALITZACIÓ I DESCOLONITZACIÓ DELS SABERS

La **coeducació** ha estat un pas important cap a la igualtat de gènere a l'escola. No obstant, sovint ha estat **centrada en una visió binària**, blanca i occidental del gènere. Cal, així doncs, actualitzar-la des d'una mirada més crítica, interseccional i descolonitzadora.

Els **feminismes descolonials** denuncien com la colonització no només va suposar l'ocupació territorial, sinó també la **imposició d'un model patriarcal, cisheterosexual i blanc** que va substituir sistemes de gènere diversos i sabers comunitaris.

Una coeducació descolonitzadora i transformadora implica:

- **Posar en crisi la masculinitat hegemònica blanca** com a model universal.
- **Reconèixer altres formes de ser i existir** (noies gitanes, nens racialitzats, persones no binàries, mares joves...).
- **Treballar el gènere en relació amb el context social, econòmic i racial.**

- **Superar l'enfocament “compensatori” i apostar per la reparació simbòlica i política.**

No n'hi ha prou amb parlar de «noies i nois» a l'aula. Cal incorporar una **mirada complexa i contextual**, que legítimi les vivències i sabers de totes les infàncies i adolescències.

Entenent d'aquesta manera la coeducació, és fonamental posar de manifest la complexitat i riquesa dels feminismes en l'educació, que ha d'integrar diverses perspectives com ara l'ecofeminisme, els feminismes descolonials, el feminisme comunitari, el feminisme radical i lesbià, el feminisme negre i la interseccionalitat feminista per realment desmuntar l'actual educació patriarcal (Lojo, 2022).

Des de les limitacions contextuais d'avui, hem de considerar que l'acció educativa es porta a terme des d'un marc cultural concret. A més, hem de ser conscients que generalment la nostra concepció i forma d'explicar el gènere i la sexualitat parteixen d'una mirada

occidental moderna, que és una mirada parcial dins d'un context de molta diversitat. No sempre tenim en compte la pluralitat de formes d'entendre aquestes realitats o com estan imbricades amb altres situacions que pateix la gent jove, com ara el racisme o el classisme.

En aquest sentit, hem de tenir cura amb la manera de plantejar-ho i fugir de l'universalisme i d'un posicionament missioner quan abordem aquests temes si volem evitar resistències i no caure en l'assimilacionisme.

D'aquesta manera, ens podem fixar com a horitzó l'erradicació de les violències masclistes amb el convenciment que és possible aconseguir la transformació educativa real des de i per a una educació participativa, crítica, emancipadora, i també interseccionada amb diferents corrents i lluites com ara l'ecofeminista, la intercultural i la descolonial. És a dir, coeducar no és solament ensenyar a conviure amb igualtat “els dos sexes”; és **desmuntar les jerarquies que sostenen el patriarcat i el colonialisme**, i construir un model educatiu basat en la dignitat i la justícia.

GRUP FOCAL PROFESSORAT USTEC - 09.03.2024

EPISTEMOLOGIES FEMINISTES I CRÍTIQUES: SABER DES DELS MARGES

Els **sabers hegemònics** s'han construït des d'una suposada neutralitat que, en realitat, **exclou les veus dissidents, corporals, emocionals i comunitàries**. Les epistemologies feministes, afrodescendents i descolonitzadores proposen una altra manera de pensar el coneixement.

Les epistemologies **feministes, afrodescendents i decolonials** proposen una altra manera de pensar el coneixement, situant-lo en relació amb el context, l'experiència i la posició dels qui el produeixen. Com planteja Chandra Mohanty (2003), és imprescindible reconèixer que tot saber es produeix en un món travessat per relacions de poder, i que les nostres categories no són universals. María Lugones (2008) també ens recorda que la colonialitat va imposar un sistema de gènere patriarcal que va fragmentar comunitats i va deslegitimar altres sistemes d'organització.

Són sabers que:

- **Parteixen del cos, de l'experiència i de l'emoció** com a formes vàlides de coneixement,.

- **Qüestionen les relacions de poder** en el procés d'ensenyament-aprenentatge.
- **Impulsen metodologies col·laboratives, sensibles i implicades**.
- Posen en valor la **memòria, la comunitat i la cura com a fonts de saber**.
- Aplicades a l'educació, aquestes epistemologies ens ajuden a:
- **Reconèixer i legitimar les experiències de l'alumnat com a base pedagògica**.
- **Desplaçar la centralitat de la veu docent** i construir coneixement de forma col·lectiva.
- **Desmuntar el mite de l'objectivitat** i afavorir una educació arrelada i conscient.

Aquest enfocament ens convida a deixar d'entendre l'educació com a transmissió de veritats tancades i a concebre-la com un procés viu on **sabers diversos dialoguen i es legitimen mútuament**, reconeixent la dignitat de totes les veus.

L'EDUCACIÓ COM A EINA DE TRANSFORMACIÓ SOCIAL

Per nosaltres, l'educació no és un espai neutral ni passiu. És un **camp de disputa política, cultural i simbòlica**, i alhora una **eina potent de transformació social**. Com deia Paulo Freire, «ningú allibera ningú, ningú s'allibera sol: les persones s'alliberen conjuntament en la mediació del món».

L'educació crítica i transformadora:

- **Obre preguntes i provoca incomoditats**, perquè ens convida a mirar de cara les opressions, els privilegis i els silencis que sostenen les desigualtats.
- **Posiciona el saber com a eina de resistència**, valorant els coneixements situats, les experiències viscudes i els relats que històricament han estat menyspreats.
- **Posa l'alumnat com a agent actiu del seu procés**, del seu propi procés d'aprenentatge, promovent el pensament crític, la creativitat i la capacitat d'actuar sobre la realitat.
- **Fomenta una consciència col·lectiva del món i de la possibilitat de canviar-lo**, fet que permet comprendre que les problemàtiques socials no són individuals, sinó estructurals, i que poden transformar-se de manera conjunta.

Educar per a la **justícia social** implica **compromís, valentia i complicitats**. Requereix qüestionar la nostra pròpia pràctica, revisar els nostres prejudicis i atrevir-nos a construir altres maneres d'ensenyar i aprendre. I també suposa acceptar que aquest camí està ple de **temps llargs, contradiccions i cures**, perquè transformar implica sostenir processos, escoltar conflictes i acompanyar canvis.

En aquesta tasca, l'educació es converteix en un espai on imaginar futurs diferents i assajar noves relacions, sent una oportunitat per a:

- Generar espais segurs i de confiança.
- Conrear l'empatia i el sentit de comunitat.
- Posar en pràctica estratègies alternatives en la resolució dels conflictes que es presenten a l'interior de l'escola; per exemple: la justícia restaurativa o comunitària.
- Reconèixer que totes les persones tenim alguna cosa a ensenyar i alguna cosa a aprendre.

Aquesta guia vol formar part d'aquesta aposta: **una educació que no tan sols ensenyi a llegir el món, sinó a transformar-lo**, a qüestionar les desigualtats i a construir col·lectivament un horitzó de dignitat i justícia.

ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT I LA COMUNITAT EDUCATIVA

«La migración ha vivido un incremento a partir de los años 2003-2004, especialmente en las aulas se ha visto el incremento de estudiantes de origen latinoamericano».
(GRUP FOCAL PROFESSORAT USTEC - 09.03.2024)

La tasca de repensar l'educació formal des d'una perspectiva **anti-racista, feminista i interseccional** no és un exercici teòric aïllat, sinó un compromís ètic i polític que implica revisar de manera crítica com el racisme, el patriarcat, la LGTBI-fòbia i el classisme es reproduïxen i legitimen en els centres educatius.

Per a transitar aquest camí, convé que ens fem algunes preguntes de partida:

- En quin tipus de societat volem viure?
- Quina és la funció de l'educació per a avançar cap a aquest horitzó?
- Com transformar les pràctiques quotidianes de l'escola perquè no reproduïxin opressions?

Aquestes preguntes no poden quedar-se en el nivell teòric. Les respostes han de traduir-se en accions pedagògiques, relacionals i institucionals que contribueixin a construir una escola més democràtica, conscient i justa.

A continuació, es proposen orientacions pràctiques que poden servir com a punt de partida per a la reflexió i l'acció.

TALLER PROFESSORAT - IE PAU CLARIS - 6.11.2024

COM INCORPORAR LA PERSPECTIVA INTERSECCIONAL EN LA QUOTIDIANITAT EDUCATIVA

Treballar des de la interseccionalitat no consisteix només a abordar les discriminacions de manera separada, sinó a comprendre **com s'entrellacen i reforcen mútuament**. Per a això, és clau tenir en compte alguns principis:

1. Contextualització i interaccions quotidianes: Cada situació educativa té unes condicions singulars. No existeixen receptes universals. És fonamental analitzar amb mirada crítica les dinàmiques de poder presents a l'aula i el seu entorn:

- Quines trajectòries migratòries i culturals travessen a l'alumnat i les seves famílies?
- Quines expectatives i estereotips projectem sobre les persones i uns certs grups?
- Quines desigualtats (econòmiques, lingüístiques, administratives) condicionen l'aprenentatge?
- Qui pren la paraula més sovint i qui és corregit o interromput amb més freqüència?
- A qui se li demana silenci o paciència?

EXEMPLE

En una escola amb alta presència d'alumnat d'origen marroquí, part del professorat assumeix que “les seves famílies no valoren l'educació”. Aquest prejudici genera desconfiança i distància que perpetuen desigualtats.

2. El cos com a lloc de coneixement: L'experiència corporal és una font legítima de saber. El cos no és neutre, sinó un espai on s'inscriuen múltiples jerarquies i violències:

- La racialització, que determina qui és percebut com a “aliè” o “fora de lloc”.
- La sexualització, especialment en nenes i adolescents racialitzades.
- El capacitisme, que patologitza i estigmatitza les diversitats funcionals.
- La grassofòbia, que converteix uns certs cossos en objecte de bur-

la, infravaloració o culpabilització.

- Les violències que travessen a les persones trans i no binàries, els cossos de les quals solen ser qüestionats, invisibilitzats o exotitzats.

Educar des d'aquesta perspectiva implica validar els relats corporals i emocionals, reconèixer l'impacte d'aquestes violències simbòliques i materials i evitar la seva deslegitimació o culpabilització.

EXEMPLES

Quan un estudiant trans comenta que no vol participar en una activitat perquè no se sent segur amb l'ús del vestuari, el centre reconeix i atén aquesta vivència sense restar-li importància ni fer-la pública sense el seu consentiment

De la mateixa manera, quan una alumna grassa comparteix que a classe d'educació física se sent humiliada per comentaris sobre el seu cos, es prenen mesures per a frenar aquestes agressions i garantir el seu benestar.

També quan una alumna negra explica que se sent constantment vigilada al pati, el centre reconeix aquesta vivència com a rellevant, en lloc de reduir-la a una “sensació subjectiva sense importància”.

3. Mirada situada: Totes adoptem una posició, encara que no sempre l'expressem. La mirada interseccional implica:

- Assumir un posicionament explícit davant les estructures de poder i les injustícies.

- Teixir aliances polítiques amb les persones i col·lectius.
- Reconèixer que l'educació pot reproduir o qüestionar desigualtats.

EXEMPLE

Davant una situació de discriminació, actuem amb claredat o preferim minimitzar per a evitar incomoditats?

4. Pedagogies de la cura i els afectes: Posar les relacions i les cures en el centre significa fomentar:

- L'escolta activa i la possibilitat de compartir històries de vida.
- Generar espais segurs, de confiança i reconeixement on validar i expressar emocions sense ser ridiculitzades ni revictimitzades.

- Relacions de confiança que vagin més enllà de l'assignatura o el currículum.

Això requereix desmuntar jerarquies rígides i reconèixer la vulnerabilitat com un lloc des del qual aprendre juntes.

EXEMPLE

Obrir cercles de paraula on l'alumnat pugui compartir experiències sense interrupcions.

5. Diversitat epistemològica, revisió curricular i presència de referents diversos: Educar des de la interseccionalitat implica

ampliar la idea de coneixement i reconèixer que existeixen múltiples maneres de saber que històricament han estat relegades.

Per a això, és necessari:

- Incorporar sabers orals i comunitaris, que transmeten històries, valors i pràctiques col·lectives.
- Valorar coneixements espirituals i de relació amb la naturalesa, fonamentals en moltes cultures i que connecten amb altres maneres d'entendre el món i el benestar.
- Visibilitzar els sabers històricament invisibilitzats, especialment aquells produïts per dones, pobles racialitzats, comunitats migrants, persones amb diversitat funcional, persones del col·lectiu LGTBIQ+.
- Fomentar expressions artístiques i creatives com a formes legítimes d'aprenentatge i construcció de sentit i que utilitzen el cos, la veu i l'emoció com a llenguatges pedagògics.

En aquest sentit, és fonamental descentrar la mirada blanca, eurocèntrica, que considera unes certes experiències i formes d'aprenentatge com la norma i totes les altres com a excepcionals o deficitàries.

No infantilitzar ni exotitzar l'alumnat migrant o racialitzat, ni tampoc assumir que sempre necessita “adaptar-se” com si arribés de fora. Tampoc reduir la diversitat funcional i neurodiversitat a un diagnòstic clínic o a una etiqueta, sinó reconèixer que aporten altres maneres legítimes de percebre, sentir i conèixer el món. La seva experiència no ha de presentar-se com un problema a resoldre, sinó com una oportunitat per a enriquir el coneixement compartit.

Revisar els continguts curriculars implica analitzar de manera crítica els materials, exemples i referents que utilitzem, per exemple, preguntar-nos si representen la diversitat de pobles, cultures, identitats de gènere i corporalitats, i si qüestionen activament les jerarquies colonials, racistes i patriarcals.

Qüestionar també la composició del professorat i els lideratges educatius és un altre aspecte clau. La falta de diversitat en els equips no és casual: respon a dinàmiques estructurals que reproduïxen desigualtats d'accés, precarització i discriminació en l'àmbit educatiu. Reconèixer-ho és el primer pas per a impulsar canvis.

EXEMPLE

Incorporar la memòria oral de les famílies migrades com a part del currículum escolar, integrant-la en projectes d'aula, activitats artístiques o unitats didàctiques, i no com un afegit anecdòtic o un “tema especial”.

6. Reconèixer els microracismes i micromasclismes: També anomenades violències quotidianes, són aquelles expressions subtils i normalitzades que, sense ser obertament violentes, reforcen prejudicis i desigualtats. Per exemple:

- Interrompre sistemàticament a nenes o a estudiants racialitzats.
- Fer comentaris estereotipats sobre la manera de vestir, parlar o comportar-se.
- Pressuposar que uns certs nens “no tenen suport familiar”.
- Minimitzar experiències de discriminació (“no n’hi ha per tant”).
- Fer bromes sobre noms “rars” o “difícils de pronunciar”.
- Assumir que un alumne negre és “bo en els esports” però no en altres matèries
- Parlar de “nosaltres” i “ells” en les explicacions (per exemple, “quan ells van arribar...”).
- Donar per fet que les famílies migrades no entenen la normativa escolar.
- Suposar que unes certes famílies “no valoren l’educació”.
- Corregir amb més severitat a nens racialitzats.
- Sospitar fàcilment d’un nen racialitzat o d’una altra religió, si falta material o culpabilitzar-ho si es produeix un conflicte
- Dir que les nenes “ajudin” als nens perquè “són més responsables”.
- Subestimar la força o la capacitat de lideratge de les nenes.
- Tractar amb condescendència a les alumnes que participen activament a l’aula.
- Utilitzar sempre exemples masculins, blancs, i amb corporalitats

normatives en professions de prestigi.

- Sobrecarregar a l’alumnat racialitzat o d’altres religions i cultures amb la responsabilitat d’educar a la resta del grup.

En aquest punt és de vital importància revisar el llenguatge verbal i no verbal per la càrrega simbòlica que comporta i els estereotips que generalment redunden en discriminacions naturalitzades expressat per mitjà d’acudits, comentaris sexistes i racistes, actituds de rebuig i expressions de no reconeixement, atès que en l’imaginari col·lectiu el negre, l’indígena o ancestral, és assumit com una cosa negativa i retrògrad amb una forta càrrega pejorativa o assumit des d’una mirada exòtica, cosa que no permet valorar els trets fenotípics (la melanina) i els rituals tradicions com una cosa constitutiva de cultures i lluites ancestrals amb una historicitat important més enllà d’un mer color de pell.

Per a il·lustrar, alguns exemples:

- Ho paga en negre = remuneració informal (alternativa: paga en mà o en b).
- Tenir un dia o sort negra (alternativa: tenir un mal dia / mala sort).
- Posar-se negre/a = Alterar-se, *malhumorarse (alternativa: posar-se de mal humor).
- Per ser negre/a és intel·ligent o culte/a.
- Pensar que els immigrants racialitzats prendran el treball als nadius i que només viuen de les ajudes del govern.

- No soc racista perquè tinc amigues/us racialitzades/us.
- Les persones negres són bons amants.
- Les persones racialitzades són mandroses.
- Indignació de persones no racialitzades quan se'ls interpel·la per les seves actituds racistes o sexistes.

REPTES, RESISTÈNCIES I ESTRATÈGIES PER A FER-LOS FRONT

Implementar una perspectiva interseccional i transformadora genera resistències; algunes són obertes i altres, més subtils:

- **La negació:** “Aquí no hi ha racisme.”
- **La minimització:** “Són coses que passen.”
- **La culpabilització:** “Ens feu sentir malament.”
- **La resistència passiva:** No implicar-se o deslegitimar l'enfocament (“això és ideologia”).
- **La sobrecàrrega:** Traslladar tot el pes del canvi a unes poques persones compromeses.

Què podem fer davant aquestes resistències?

- Anomenar amb claredat les desigualtats i no caure en el relativisme (“totes les opinions valen el mateix”).
- Recordar que la responsabilitat institucional és col·lectiva, no individual.
- Oferir formació contínua que no sigui puntual, anecdòtica ni voluntària
- Incorporar protocols clars d'actuació davant situacions discriminatòries, davant el racisme, la LGTBI-fòbia, les violències masclistes i de gènere, el sexisme.
- Acompanyar els processos amb espais de cura i escolta mútua.
- Sostenir una cultura d'aprenentatge: reconèixer errors i reparar-los sense culpabilització paralitzant.

CONSTRUCCIÓ D'ESPAIS SEGURS I ANTIRACISTES

«Son negativas las implicaciones psicológicas de los estudiantes racializados, máxime por reprimir sus emociones ante situaciones de discriminación».
(GRUP FOCAL ESTUDIANTS - 18.05.2024)

Un espai segur no té perquè significar un espai “còmode”, sinó un entorn on:

- Les experiències de discriminació són escoltades i legitimades.
- Es poden expressar emocions sense por a represàlies.
- Es reconeix la dignitat i el dret a existir de totes les identitats.
- S'estableixen límits clars davant els discursos d'odi
- Es fomenta l'aprenentatge col·lectiu quan es cometen errors.
- Crear aquests espais implica: formació, temps, compromís i voluntat de transformació.

EXEMPLE DE PRÀCTICA

Començar tutories o reunions i classes amb un acord grupal o pacte de cures de com abordar converses difícils i quins suports mutus oferir.

TALLER IE JOAN SALVAT-PAPASSEIT- 5.12.2024)

ALIANCES ENTRE ESCOLA, FAMÍLIES I COMUNITAT

«El profesorado pretende que sean las propias familias quienes pongan solución a la situación de las criaturas».
(GRUP FOCAL REFRENTS FAMILIARS - 18.05.2024)

Cap transformació real pot fer-se en solitud. És essencial teixir **aliances amb famílies, entitats socials, associacions i xarxes comunitàries**.

Algunes claus pràctiques:

- Implicar les famílies migrants des del reconeixement dels seus sabers i no des de l'assistencialisme.

- Col·laborar amb associacions antiracistes, feministes i comunitàries que puguin aportar acompanyament i formació.
- Compartir recursos, experiències i metodologies amb altres centres educatius.
- Defensar juntes una educació pública inclusiva i digna.
- Reconèixer les formes de participació col·lectiva que ja existeixen en els barris, encara que no es nomenin amb llenguatge acadèmic.

IMPORTANT

Educar per a la justícia social no és un destí, sinó un camí col·lectiu.

ACTIVITATS PEDAGÒGIQUES

Insistent en els postulats d'una educació per a la transformació social i la llibertat de les persones d'acord amb el respecte pel medi ambient, sorgeix la pregunta primordial: què ensenyar a les noves generacions i què han d'assumir les generacions adultes? Sobre aquest tema, «muchos pedagogos expertos indican que en las escuelas deberían dedicarse a enseñar las “cuatro ces”: pensamiento crítico, comunicación, colaboración y creatividad. De manera más amplia, tendrían que restar importancia a las habilidades técnicas y hacer hincapié en las habilidades de uso general para la vida» (Harari, 2018, p. 329).

Atès el caràcter formatiu d'aquesta guia, es proposen una sèrie d'activitats dirigides a la comunitat educativa: alumnat, referents

familiars, professorat, equip directiu i administratiu, encara que el seu abast indirecte pot ser a la societat en general que treballades íntegrament (de manera conjunta i sistemàtica) constitueixen un pla de formació el qual es concep com una eina educativa per a l'abordatge i anàlisi de les diferents discriminacions i violències socioculturals que es presenten en l'àmbit escolar i en la vida quotidiana.

«Yo creo que el reto es conseguir convencer a los profesores de reconocer la cultura que tiene en el aula con él (...) que no es ni más ni menos que la suya y eso es difícil (¿cómo se hace?), pasa primero por no caer en el folclorismo». (PEDRO CASERMEIRO. ENTREVISTA 03.06.2024)

Les activitats es poden treballar per tema de manera separada (80 minuts de durada) o combinada (ajustada a 120 minuts de durada) segons la necessitat o conjuntura.

Si bé cadascuna de les activitats té el seu propi objectiu (d'acord amb el tema a treballar), l'objectiu principal del *pla de formació* en el seu conjunt és brindar eines teoricopràctiques per a entendre els fenòmens socials com el racisme, el masclisme, la migració i la violació de drets humans en relació amb la població migrant i racialitzada que contribueixi al seu apoderament alhora que es generin proposades d'exercici democràtic de ciutadania.

La metodologia plantejada es basa en la Recerca Acció Participativa (RAP), que parteix de les aportacions teòriques i conceptuals contrastats amb els coneixements i experiències de les persones participants, permetent construir activa i col·lectivament el coneixement a fi de fomentar l'autoconeixement, l'empatia i la confiança personal, mitjançant eines didàctiques de l'Educació

Popular amb continguts segons les particularitats socioculturals de cada grup poblacional o instància de la comunitat educativa.

És important ressaltar (degut al temps de durada de cada activitat) que l'acostament conceptual així com les reflexions que es generin des del rol de tallerista o persona que facilita han de ser concretes i d'altra banda, mantenir **una perspectiva interseccional i un enfocament de drets humans** que permeti l'abordatge de manera sistèmica (no fragmentada) on operin; des de les particularitats que comporten; les categories de: sexe-gènere, classe, grup ètnic-racial, condició física i sociocultural sense que impliqui una suma de vulneracions, sinó per contra, precisar la seva interdependència de manera crítica i contextualitzada.

Cada activitat s'ha elaborat a partir d'una plantilla formativa comuna.

.

Per a facilitar la lectura i evitar repeticions innecessàries, totes les explicacions i informacions que són compartides per les diferents propostes —relatives als apartats d'obertura, conceptualització, cercle de paraula, tancament i avaluació, i recursos i materials— es recullen en aquesta plantilla general.

.

En cada activitat s'indica clarament si és necessari consultar la plantilla per a disposar de tota la informació detallada.

PLANTILLA D'INSTRUCCIONS I CONTINGUT

NOM	PARTICIPANTS / GRUP
Nom de l'activitat Durada de l'activitat	Tipus de participants Quantitat de participants
OBJECTIU/S	
Què es busca o es vol aconseguir amb l'activitat	
MOMENT	DESCRIPCIÓ
1. Obertura - Pacte de cures (5 min.)	Benvinguda a les persones participants i socialització dels objectius del taller, els continguts i la metodologia. Abans de començar, s'explicarà que és probable que s'abordin temes sensibles, sobre els quals poden existir diversitat d'opinions i posicions. Com a equip, és fonamental que ens cuidem mútuament i generem un ambient de respecte Per a això, elaborarem de manera conjunta un pacte de cures, partint de la pregunta: Què necessitem per a cuidar-nos sentir-nos bé i poder participar de manera segura en aquest espai? Una vegada acordat el pacte, se socialitzaran algunes consideracions prèvies que emmarquen l'activitat: • L'activitat es concep com un espai segur. • Els plantejaments i continguts no són veritats absolutes • És important demanar la paraula per a intervenir. • S'espera escolta activa i participació respectuosa.
2. Conceptualització (45 min.)	Exploració conceptual (total 25 min): S'empren diferents tècniques lúdiques, de consens i reflexió aplicables a tots els grups participants. Tècnica pluja d'idees (15 min) Cada idea de concepte plantejada per les persones participants s'escriu en una pissarra o paperògraf. Tècnica ConceptuArt: Posada en escena i creació artística (10 *min)

MOMENT	DESCRIPCIÓ
2. Conceptualització (45 min.)	Es conformen la quantitat de subgrups concorde als principals conceptes a treballar; cadascun formula col·lectivament el concepte que se li assigni i després el representa per mitjà de diferents expressions artístiques: sociodrama (teatre), escultura, escrit (reflexió o poema), dansa o pintura. Exposició d'obres (5 min per grup - Total 15 min): Cada subgrup presenta la seva respectiva obra sense dir el concepte corresponent el qual els altres subgrups han d'endevinar. Una vegada finalitzada cada exposició s'expressa cada concepte i s'escriu en una pissarra o paperògraf. Tècnica el semàfor (25 min): A partir de les següents premisses cada participant tria un color segons la seva apreciació o criteri personal. Cada subgrup (a manera de consens) dialoga una mica sobre la seva elecció i ho exposa de manera concreta: • Vermell: Totalment en desacord • Groc: Mitjanament d'acord • Verd: Totalment d'acord Premisses: Màxim tres segons els temes a treballar en l'activitat Exercici: Qui és qui? (25 min.) Es conformen la quantitat de subgrups segons el nombre d'imatges a treballar (han d'imprimir-se a color grandària A4), en les quals apareixen personatges referents en diferents àmbits (artistes, esportistes, acadèmiques, etc) amb característiques fenotípiques i indumentària diverses (tenir en compte personatges nascudes a Espanya amb ascendència d'altres països) que permeti respondre les següents preguntes: • Posició social: formació, vida laboral, líder/activisme social, política, etc. • Xarxa de suport i cultura: Procedència, família, amistats, vida social, identitat de gènere, religió, etc... • Posició econòmica i món material: casa, cotxe, on viu, gustos, usa coses de marca, etc... Cada subgrup analitza i exposa les característiques que considera de cada personatge. Aproximació conceptual (total 20 min) Exposició per part de la persona *tallerista o facilitadora dels principals conceptes concordes al tema de l'activitat. *Suport amb ajuda audiovisual: diapositives, vídeos, cançons, imatges, estudi de cas, frases, etc.
3. Cercle de la paraula (25 min)	Posada en comú d'experiències, opinions i sentiments de les persones participants de l'activitat. Preguntes generadores: Motiven el diàleg reflexiu i respectuós que permeti contrastar els conceptes treballats prèviament amb la realitat de les personis participants

MOMENT	DESCRIPCIÓ
4. Tancament i avaluació (5 min)	En cercle cada participant expressa amb una paraula: què li va aportar l'activitat? per a què li serveix l'aprens? Poden fer recomanacions i suggeriments. L'anterior també es pot escriure en un post-it i enganxar-los tots en un plec de paper.
Recursos i materials	En les diferents activitats generalment s'empren els mateixos materials, però s'ha de revisar el contingut i metodologia per a veure les seves particularitats: Espai físic: • sala ampla, il·luminada i ventilada. Mobiliari: • cadires i taules (segons nombre de participants) • 1 pissarra Equips audiovisuals: • 1 video beam o projector • 1 ordinador • so Materials: • fotografies de personatges, grandària A4 a color • llapis i llapis de colors • retoladors de colors punta fina i gruixuda. • tisores • cinta de paper • cola • revistes variades • plecs de paper • fulls de paper blancs i de colors • post-it de colors • retoladors permanents i esborrables de diversos colors

IMPORTANT

Les notes plantegen aspectes rellevants a tenir en compte o emfatitzar al moment de la conceptualització i la reflexió.

ACTIVITAT 1

NOM	PARTICIPANTS / GRUP
Parlem de racisme Durada: 80 minuts	Joves i adults Màxim 25 persones
OBJECTIU/S	
Conèixer què és el racisme que permeti comprendre els seus orígens, les formes com es reproduceix, les seves implicacions i conseqüències en les persones i la societat.	
MOMENT	DESCRIPCIÓ
1. Obertura - Pacte de cures (5 min.)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
2. Conceptualització (50 min.)	Exploració conceptual (25 min) Tècnica Conceptuar-te per a joves. Tècnica el semàfor per a adults. Premisses: • El racisme és una qüestió d'opinions i actituds individuals. • Avui la societat és menys racista i masclista que fa 30 anys. • Només amb educació és possible combatre el racisme i el masclisme. Aproximació conceptual (20 min) Perspectiva històrica del racisme: La colonització i els seus criteris. Conceptes: raça, racialització i racisme Visionat vídeo: <i>Les races humanes de veritat existeixen?</i> (5,02 min)
3. Cercle de la paraula (20 min)	Preguntes generadores: • Coneixien prèviament els conceptes treballats? • Alguna vegada han exercit o sofert racisme, masclisme, coneixen algun cas? • Una persona racialitzada amb bona preparació acadèmica té les mateixes oportunitats que una persona blanca?
4. Tancament i avaluació (5 min)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
Recursos i materials	Seleccionar els requerits de la plantilla d'instruccions i continguts segons metodologia a emprar en l'activitat.

IMPORTANT

El racisme com a fenomen és anterior al concepte - MICHEL WIEVIORKA, 2009

ACTIVITAT 2

NOM	PARTICIPANTS / GRUP
Parlem de discriminació Durada: 80 minuts	Joves i adults Màxim 25 persones
OBJECTIU/S	
Conèixer què és la discriminació que permeti comprendre les seves causes i conseqüències en les persones i la societat.	
MOMENT	DESCRIPCIÓ
1. Obertura (5 min.)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
2. Conceptualització (40 min.)	Exploració conceptual (15 min) Tècnica pluja d'idees Vídeo: Doll text (2.45 min) Aproximació conceptual (20 min) Conceptes: Discriminació, estereotip, prejudici.
3. Cercle de la paraula (30 min)	Preguntes generadores: • Coneixíeu prèviament els conceptes treballats? • Alguna vegada heu exercit o patit discriminació o coneixeu algun cas? • Una persona racialitzada amb una bona posició econòmica pot patir menys racisme que una persona racialitzada empobrida?
4. Tancament i avaluació (5 min)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
Recursos i materials	Seleccionar els requerits de la plantilla d'instruccions i continguts segons metodologia a emprar en l'activitat.

IMPORTANT

L'amor neix naturalment, l'odi ens l'inculquen (NELSON MANDELA)

ACTIVITAT 3

NOM	PARTICIPANTS / GRUP
Parlem de gènere: Masculinitats i feminitats en qüestió Durada: 80 minuts	Joves i adults (a partir de 16 anys) Màxim 25 persones
OBJECTIU/S	
- Comprendre què és el gènere, els seus fonaments, com opera i les seves implicacions socials. - Explorar com els mandats de gènere interactuen de manera interseccional amb altres eixos de desigualtat (raça, classe, corporalitat, orientació sexual, diversitat funcional). - Visibilitzar estereotips i normes que limiten les maneres de ser, sentir i relacionar-se. - Fomentar un pensament crític sobre els privilegis i les opressions vinculades al gènere. - Imaginar col·lectivament alternatives que permetin expressar-se amb llibertat i dignitat.	
MOMENT	DESCRIPCIÓ
1. Obertura (5 min.)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
2. Conceptualització (45 min.)	Exploració conceptual (25 min) 1. Remolí d'idees (10 min) Per parelles, responem: - Quines frases vas escoltar alguna vegada sobre com ha de comportar-se “un home” o “una dona”? - Quines altres identitats o cossos no apareixen en aquests models? Es recullen en paper continu o pissarra. Exemples: “els nois no ploren”, “les noies són delicades”, “una dona grossa no és femenina”, “els homes racialitzats són violents”, “una persona trans és rara” “les noies racialitzades són més fogoses i cuiden millor” “els home en cadira de rodes no tenen sexe” Aproximació conceptual (20 min) 2. Exposició dialogada (10 min) Breu explicació de conceptes clau, relacionant amb el sorgit en el remolí: [consultar marco teòric i glossari] Què implica, en la nostra societat, el fet de ser homes o dones? Podem resumir-ho en 3 idees clau: 1. Que només hi ha dues opcions (home o dona). Això és el que anomenem binarisme.

MOMENT	DESCRIPCIÓ
2. Conceptualització (45 min.)	Si ho pensem, per a simplificar la realitat sovint classifiquem el món en categories oposades: blanc/negre, bo/do-lent, raó/emoció, productiu/reproductiu... Però el món és molt més complex i divers. Reduir les identitats a només dues possibilitats queda molt lluny de la realitat. A més, aquesta idea del binarisme és una construcció europea: en moltes cultures i comunitats existeixen més de dues maneres de classificar el gènere. Exemple: muxe, hijra... Això demostra que el gènere és una construcció social que canvia segons la cultura, el moment històric i el lloc. 2. Que una opció és oposada i complementària a l'altra. Això és el que anomenem sexisme. A homes i dones, segons el seu sexe, se'ls assignen capacitats, habilitats, tasques, emocions i maneres de ser que es consideren oposades i complementàries. Aquestes diferències no són naturals, sinó construïdes socialment i justifiquen i reproduïxen desigualtats. Aquí s'introdueixen conceptes com: • Sexe / gènere • Estereotips i mandats de gènere • Masculinitat i feminitat hegemòniques: models dominants que determinen què és “ser un home de veritat” o “ser una bona dona”. És important recordar que aquestes expectatives no afecten igual a totes les persones: es construeixen de manera diferent segons la raça, la classe social, la religió, l'edat, l'orientació sexual o la diversitat corporal i funcional (interseccionalitat). 3. Que una opció es considera millor que l'altra. Això és el que anomenem masclisme. La societat valora més tot el que s'associa amb la masculinitat i el món públic. Per exemple: • Què té més prestigi: treballar fora de casa i guanyar diners o cuidar de les persones i encarregar-se de la llar? • Què es considera més important: la capacitat de lideratge o l'empatia? • A qui se li permet mostrar sensibilitat o vulnerabilitat sense ser jutjat? 3. Dinàmica “Els Mandats Invisibles” (15 min) Per grups de 4-5 persones: • Cada grup rep una targeta amb una identitat fictícia (per exemple: un noi gitano, una dona trans, un adolescent amb diversitat funcional, una noia musulmana, un noi migrant llatí). • Reflexionen i anoten:

MOMENT	DESCRIPCIÓ
2. Conceptualització (45 min.)	Quins mandats de gènere i altres pressions socials travessen a aquesta persona? Quines conseqüències poden tenir en la seva vida, autoestima i relacions? Quins suports o estratègies podrien ajudar-la? Cada grup comparteix breument les seves conclusions.
3. Cercle de la paraula (25 min)	Preguntes generadores: • Coneixien prèviament els conceptes treballats? • Com és la relació entre homes i dones? • Coneixen casos de discriminació per identitat de gènere? • Després de l'activitat "Els mandats invisibles" la masculinitat i la feminitat es construeixen de la mateixa manera segons l'ètnia, la religió, la classe, l'orientació sexual, l'edat, la diversitat funcional...? Quines diferències podem trobar? Estan relacionades amb els prejudicis, el racisme, la LGTBI-fòbia, la islamofòbia, etc.? • Quins mandats o estereotips identifiqués que t'han afectat a tu o a gent pròxima? • Quines experiències s'invisibilitzen quan només parlem d'"homes" i "dones"? • Què podríem fer perquè els nostres espais siguin més segurs i respectuosos amb totes les expressions de gènere? Es proposa que cada persona escrigui una frase o desig final en un post-it i es pegui en un mural col·lectiu: "El que m'agradaria que canviés..."
4. Tancament i avaluació (5 min)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
Recursos i materials	Seleccionar els requerits de la plantilla d'instruccions i continguts segons metodologia a emprar en l'activitat.

IMPORTANT

Reconèixer el sexe com una característica física més i el gènere com a construcció cultural.

Recordar el pacte de cures i la confidencialitat.

Evitar exposar vivències personals si no es desitja compartir-les.

ACTIVITAT 4

NOM	PARTICIPANTS / GRUP
Hi ha alternatives a les discriminacions? Durada: 80 minuts	Joves i adults Màxim 25 persones
OBJECTIU/S	
Conèixer què és l'antiracisme i el feminisme com a alternatives de resistència de les persones, els grups i els pobles.	
MOMENT	DESCRIPCIÓ
1. Obertura (5 min.)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
2. Conceptualització (35 min.)	Exploració conceptual (20 min) Tècnica del semàfor Premisses: - Només les persones que pateixen algun tipus de discriminació han d'exigir els seus drets. - Els drets de les persones autòctones han de prevaler sobre els drets de les persones immigrants. - Tenir amics/amigues o parella racialitzada em fa antiracista. Aproximació conceptual (15 min) Conceptes: Antiracisme, feminisme, Vídeo: És racisme (4.39 min)
3. Cercle de la paraula (25 min)	Preguntes generadores: - Coneixien prèviament els conceptes treballats? - Alguna vegada han exercit o patit discriminació o coneixen algun cas? - Una persona racialitzada amb una bona posició econòmica pot patir menys racisme que una persona racialitzada empobrida?
4. Tancament i avaluació (5 min)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
Recursos i materials	Seleccionar els requerits de la plantilla d'instruccions i continguts segons metodologia a emprar en l'activitat.

IMPORTANT

Comprendre que el feminisme i l'antiracisme són alternatives per a la reivindicació de drets per la dignitat humana.

ACTIVITAT 5

NOM	PARTICIPANTS / GRUP
Què és la cultura? Durada: 80 minuts	Referents familiars Màxim 25 persones
OBJECTIU/S	
Conèixer què és la cultura a fi de comprendre alguns elements de la identitat pròpia i les implicacions de la interculturalitat.	
MOMENT	DESCRIPCIÓ
1. Obertura (5 min.)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
2. Conceptualització (40 min.)	Exploració conceptual (5 min) Tècnica pluja d'idees Exercici: qui és qui? (15 min) Aproximació conceptual (20 min) Conceptes: Cultura, tradició, migració, interculturalitat, drets humans
3. Cercle de la paraula (30 min)	Preguntes generadores: • Coneixien prèviament els conceptes treballats? • Procedència de cada participant? • Quins elements ressalten de les tradicions culturals pròpies? • Filles i fills han tingut alguna dificultat a l'escola? Si és afirmativa la resposta: com es va tramitar la situació i quins resultats va tenir?
4. Tancament i avaluació (5 min)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
Recursos i materials	Seleccionar els requerits de la plantilla d'instruccions i continguts segons metodologia a emprar en l'activitat.

IMPORTANT

Les particularitats de cada cultura no la fan menys important que unes altres amb valors i principis morals diferents.

ACTIVITAT 6

NOM	PARTICIPANTS / GRUP
Parlem de realitats juvenils Durada: 80 minuts	Alumnat Màxim 25 persones
OBJECTIU/S	
Identificar els gustos, somnis i desitjos de la població jove que permeti acostar-nos a les seves realitats socioculturals.	
MOMENT	DESCRIPCIÓ
1. Obertura (5 min.)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
2. Conceptualització (40 min.)	Exploració conceptual (25 min) Tècnica ConceptuArte - Conceptes: identitat juvenil, bullying i convivència escolar. Aproximació conceptual (15 min) Conceptes: Identitats juvenils, comunicació i convivència social
3. Cercle de la paraula (30 min)	Preguntes generadores: • Procedència de cada participant i gustos? • Com és la relació entre iguals i amb adults? • Com veuen la societat en la qual viuen? • Han tingut alguna dificultat a l'escola? Si és afirmativa la resposta: com es va tramitar la situació i quins resultats va tenir?
4. Tancament i avaluació (5 min)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
Recursos i materials	Seleccionar els requerits de la plantilla d'instruccions i continguts segons metodologia a emprar en l'activitat.

IMPORTANT

És necessari comprendre els valors i paradigmes que caracteritzen a cada generació, amb la finalitat de reconèixer com es configuren les nostres relacions interpersonals i evitar que aquestes reproduïxin discriminació o violència.

ACTIVITAT 7

NOM	PARTICIPANTS / GRUP
Revisem la nostra pràctica educativa Durada: 80 minuts	Professorat i equip directiu Màxim 25 persones
OBJECTIU/S	
Identificar els continguts, actituds i resolucions del professorat que permeti mostrar la pertinença de la pràctica educativa davant dels reptes de la societat.	
MOMENT	DESCRIPCIÓ
1. Obertura (5 min.)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
2. Conceptualització (40 min.)	Exploració conceptual (15 min) Tècnica del semàfor Premisses: • L'única funció de l'educació és transmetre coneixements. • El professorat ha de transmetre i ressaltar els valors i principis de la societat i context on s'imparteix l'educació. • La interculturalitat és complexa atès que hi ha cultures amb un major desenvolupament que unes altres. Aproximació conceptual (20 min) Conceptes: Educació, migració, interculturalitat, currículum ocult, efecte pigmalí.
3. Cercle de la paraula (30 min)	Preguntes generadores: • Procedència de cada participant i de la seva ascendència: mare/pares i àvies/us? • Com veuen la societat en l'actualitat? • És l'educació una eina per a transformar la societat? • Han tingut alguna dificultat en el quefer educatiu? Si és afirmativa la resposta: com es va tramitar la situació i quins resultats va tenir?
4. Tancament i avaluació (5 min)	Veure plantilla d'instruccions i contingut
Recursos i materials	Seleccionar els requerits de la plantilla d'instruccions i continguts segons metodologia a emprar en l'activitat.

IMPORTANT

La persona que defineix ser docent adquireix immediatament una responsabilitat ètica davant de la seva pràctica educativa.

RECURSOS I ANEXOS

Amb la intenció de qualificar l'exercici teoricopràctic dins del procés formatiu i com a part de la formació individual fora de les activitats plantejades, es presenten alguns recursos (de ben segur que n'hi han molts més) per a reconèixer altres treballs, contrastar diferents plantejaments i metodologies, així com comptar amb diverses eines per a enfortir i avançar cap a experiències educatives significatives i democràtiques:

GLOSSARI DE TERMES CLAU

Antiracisme: Conjunt d'accions, postures i polítiques que combaten el racisme estructural i promouen la igualtat racial.

Assetjament: Conducta repetida de violència física, psicològica o sexual cap a una persona, amb la finalitat d'intimidat, humiliar o dominar.

Assimilació cultural: Procés mitjançant el qual un grup minoritari adopta els costums i valors del

grup dominant, perdent part de la seva identitat cultural.

Autodefensa: Conjunt d'estratègies físiques, psicològiques i col·lectives que les persones utilitzen per a protegir-se davant agressions o violències.

Binarisme: Creença i sistema que divideixen el sexe i el gènere en dues categories oposades i excloents (home/dona, masculí/femení), ignorant i negant l'exis-

tència d'identitats, expressions i cossos que no encaixen en aquesta divisió.

Cadena global de cures: Xarxa transnacional de dones migrants que sostenen els treballs de cura en països enriquits, deixant al seu torn buits de cura en els seus llocs d'origen.

Ciberassetjament: Assetjament que es produeix a través de mitjans digitals, com a xarxes socials

o missatgeria.

Col·lectiu LGTBQ+: Conjunt divers de persones que s'identifiquen com a lesbianes, gais, bisexuals, trans, intersexuals, queer i altres identitats i orientacions no normatives. El "+" reconeix l'existència de moltes més maneres de viure el gènere i la sexualitat.

Colonització: Procés històric pel qual un territori és conquistat, ocupat i explotat per un altre, im-

GRUP FOCAL JÓVENES - 18.05.24

posant el seu poder polític, econòmic, cultural i simbòlic sobre la població originària.

Cultura: Conjunt de valors, creences, pràctiques, costums, formes de vida, coneixements i expressions simbòliques que caracteritzen a una societat o grup.

Currículum ocult: Conjunt de valors, normes i actituds que es transmeten de manera no explícita en els entorns educatius i que reproduïxen desigualtats.

Descolonització: Accions i processos que busquen desmantellar les estructures colonials de dominació i recuperar els sabers, les identitats, les cultures i les sobiranes dels pobles oprimits.

Desigualtat: Situació de desequilibri en l'accés a recursos, drets i oportunitats entre individus o grups.

Discriminació: Tracte desigual i perjudicial cap a una persona o grup per motius com a gènere, origen ètnic, orientació sexual, religió, edat, corporalitat, edat o discapacitat.

Drets humans: Drets inherents a tots els éssers humans, sense cap distinció. Inclouen drets civils, polítics, econòmics, socials i culturals.

Efecte Pigmalión: Fenomen pel qual les expectatives que una persona té sobre una altra influeixen en el seu rendiment o conducta.

Eixos d'opressió: Sistemes estructurals que generen desigualtat, discriminació i violència. Alguns dels principals són el gènere, la raça, la classe social, l'orientació sexual, la capacitat i l'edat.

Empoderament: Procés individual i col·lectiu de presa de cons-

ciència, enfortiment de capacitats i exercici de poder sobre la pròpia vida.

Epistemologies feministes: Maneres de produir i validar el coneixement que parteixen de l'experiència i perspectiva de les dones i altres col·lectius oprimits. Critiquen els biaixos androcèntrics (centrats en l'home) de la ciència tradicional i promouen sabers situats, plurals i transformadors.

Equitat: Principi que reconeix les desigualtats d'inici i cerca donar a cada persona el que necessita per aconseguir condicions d'igualtat real.

Estereotips: Creences simplifiquades i generalitzades sobre les característiques d'un grup de persones.

Etnocentrisme: Actitud o creença que considera la pròpia cultura

com a superior i utilitza els seus valors com a mesura per jutjar a altres cultures.

Exotització: Mirada que converteix a una persona o cultura en "estranya", "exòtica" o "atractiva" des d'una posició de superioritat cultural.

Feminismes: Moviments socials, polítics i culturals que, en diferents contextos i partint de diverses perspectives, posicionaments i estratègies, lluiten per la igualtat i l'equitat de gènere, el respecte a la diversitat sexual i afectiva i el reconeixement dels drets de les dones com a col·lectiu històricament oprimat, dominat i explotat en una societat patriarcal, qüestionant les desigualtats i violències de gènere. Els feminismes són diversos i aborden múltiples eixos d'opressió, com la classe, la raça, l'orientació sexual, la diversitat funcional o la identitat de gènere.

Feminitat hegemònica: Model dominant de ser dona que defineix com “haurien de” comportar-se i presentar-se les dones segons les normes socials. S’associa a la passivitat, la dolçor, la cura dels altres, l’aparença física “femenina” i l’heterosexualitat. Aquest model limita la llibertat de les dones i contribueix a reproduir desigualtats de gènere.

Gènere: És una construcció social i cultural que assigna a les persones, segons el seu sexe, rols, característiques i expectatives diferents. Aquestes idees s’aprenen en el procés de socialització, canvien segons el lloc i l’època, i sostenen relacions de poder que discriminen dones i persones LGTBQ+.

Interculturalitat: Relació respectuosa, horitzontal i enriquidora entre persones i grups de diferents cultures. Suposa reconèixer i valorar la diversitat cultural, fomentar

el diàleg i combatre desigualtats derivades de la discriminació cultural o ètnica.

Interseccionalitat: Teoria i enfocament que analitza com es creuen i s’interrelacionen diferents sistemes d’opressió (com el racisme, el classisme, el masclisme o la LGTBI-fòbia), generant experiències específiques de discriminació i privilegi. El terme va ser emprat per Kimberlé Crenshaw.

Invisibilització: Negació o falta de reconeixement de l’existència, les contribucions o les problemàtiques d’un grup.

Justícia restaurativa: Paradigma o figura de justícia comunitària alternativa al sistema de justícia penal que centra la tramitació de conflictes de manera col·lectiva on la persona afectada obté una reparació consensuada i la persona infractora assumeix la seva responsabilitat.

LGTBI-fòbia: Odi, rebuig o discriminació cap a persones lesbianes, gais, bisexuals, trans i intersex.

Masclisme: Ideologia i comportament que afirmen la superioritat dels homes sobre les dones i perpetuen desigualtats i violències de gènere. El masclisme s’expressa de manera individual, social i cultural.

Masculinitat hegemònica: Model dominant de ser home que es considera l’ideal en moltes societats. Es basa en valors com la força, l’autoritat, la independència, el control emocional i l’heterosexualitat. Aquest model estableix jerarquies entre els homes (privilegiant als qui més s’acosten a aquest ideal) i sosté la superioritat masculina sobre les dones i altres masculinitats no normatives.

Micromasclismes: Comportaments i actituds de domini masculí

que es manifesten de manera quotidiana i aparentment inofensiva que reproduïxen el masclisme de manera subtil i normalitzada.

Microracismes: Accions, comentaris o actituds quotidianes que reproduïxen el racisme de manera subtil i normalitzada.

Migració: Desplaçament de persones d’un lloc a un altre, de manera temporal o permanent, per causes econòmiques, polítiques, ambientals o socials.

Patriarcat: Sistema social i cultural que organitza les relacions sobre la base de la superioritat masculina i la subordinació de les dones i de les dissidències de gènere. El patriarcat legitima desigualtats, violències i rols tradicionals, i se sosté també en altres sistemes d’opressió com el racisme, el capacitisme, el classisme o la LGTBI-fòbia. Es tracta d’un sistema històric

que es reproduceix en l'àmbit quotidià i les institucions.

Prejudicis: Opinions o actituds negatives, basades en idees preconcebudes, cap a una persona o grup.

Raça: Categoria social construïda històricament que classifica a les persones segons característiques físiques com el color de pell. La ciència actual sosté que la raça no té base biològica, sinó que és un concepte social usat per a justificar jerarquies.

Racialització: Procés mitjançant

el qual s'assigna a un grup o individu característiques racials amb la finalitat de jerarquitzar, estigmatitzar o diferenciar.

Racisme: Sistema de creences, pràctiques i institucions que produeixen i reproduceixen desigualtats i violències cap a persones racialitzades.

Sexe: És una categoria biològica que classifica a les persones com a mascles i femelles segons característiques com els cromosomes, els òrgans reproductors, els genitals i les hormones. Encara que aquesta

classificació sembla “natural”, els límits i categories que usem en la societat occidental són també construccions culturals que no recullen tota la diversitat dels cosos i exclouen a moltes persones intersexuals. Aquestes diferències s'utilitzen en moltes societats per a dividir entre homes i dones i justificar desigualtats.

Sexisme: Discriminació per raó de sexe. Sistema d'idees, creences, valors, normes i relacions socials que assignen a les persones rols, capacitats, drets i obligacions desiguals en funció del seu sexe. En les socie-

tats heteropatriarcals, serveix per a naturalitzar i justificar el sistema de relacions de poder i opressió dels homes sobre les dones.

Sexualització: Reducció d'una persona a la seva dimensió sexual, valorant-la només pel seu atractiu o disponibilitat sexual.

Violències masclistes i de gènere: Totes les formes de violència exercides contra les dones i persones LGTBI+ per raó de gènere, amb l'objectiu de perpetuar la seva subordinació.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ INDIVIDUAL I COL·LECTIVA

A continuació, proposem algunes preguntes que poden servir de guia per a la revisió i reflexió individual i col·lectiva. Aquestes preguntes busquen afavorir una mirada conscient, col·lectiva i valenta sobre la pròpia pràctica educativa.

Identitats i trajectòries personals

- Quins privilegis i quines formes d'opressió travessen la meua experiència educativa?
- Com m'ha influït la meua trajectòria familiar, cultural o de classe social?
- Quines pors o resistències sento davant el compromís antiracista i feminista?
- Com influeix el meu origen, gènere, classe o edat en la meua manera de mirar i d'actuar?
- Com puc sostenir converses difícils sense culpabilitzar, però tampoc silenciar?
- Sé reconèixer els límits de la meua experiència i demanar suport o formació quan ho necessito?

GRABACIÓN VIDEO: EDUQUEM PER VIURE LA INTERCULTURALITAT - 03.09.24

Relació amb l'alumnat i les famílies

- Quins imaginaris estic projectant sobre les persones i grups? (famílies migrants, l'alumnat gitano, l'alumnat racialitzat, alumnat d'altres cultures i religions, alumnat LGTBIQ+, alumnat amb diversitat funcional, etc.)
- Com reaccio davant alumnat que no s'ajusta a les normes racials o de gènere hegemòniques?
- Com reaccio davant alumnat que qüestiona la meua autoritat des d'una mirada crítica?
- Quin espai dono a les veus i sabers de l'alumnat? Els escolto realment?
- Quines desigualtats es fan visibles a la meua aula? I quins romanen invisibles?
- Com responc davant situacions de discriminació quotidiana?
- Les meves activitats i continguts incorporen una mirada crítica sobre el gènere i la raça i altres eixos d'opressió?
- Com influeix la meua manera de comunicar-me en la confiança que estableixo amb les famílies?
- Quin lloc ocupen les famílies en la meua concepció del projecte educatiu? Les veig com a aliades, com un repte o com un obstacle?
- Estic disponible per a reconèixer i corregir pràctiques d'infantilització o tracte paternalista cap a les famílies?

El centre educatiu com a institució

- El meu centre reconeix les formes de racisme institucional?
- Quin lloc ocupen les famílies migrants en el projecte educatiu?
- Quines actituds del professorat o dinàmiques del centre poden transmetre desconfiança a determinats grups i famílies?
- En quins espais informals (pati, lavabos, menjador, passadissos, etc.) es produeixen més desigualtats?
- Hi ha rituals escolars que reforcin rols de gènere o estereotips i prejudicis culturals?
- Tenim protocols clars davant situacions discriminatòries?
- En quins moments de la vida escolar es reproduïxen microracismes o micromasclismes?
- Com es prenen les decisions que afecten la diversitat cultural i lingüística? Qui participa?
- Quin tipus de sabers posem en valor? A qui pertanyen?
- Quines veus i experiències queden al marge o són silenciades?
- Reproduïm normes sexistes, colonials o racistes en el llenguatge, els materials o els exemples?
- Estem generant espais on les persones racialitzades se sentin

segures i reconegudes?

- Tenim en compte l'impacte emocional de determinades propostes (per exemple, la revictimització)?
- Com es gestionen situacions en les quals les famílies qüestionen decisions pedagògiques o institucionals?
- Quins espais reals existeixen en el centre perquè les famílies puguin participar de manera corresponsable i no sols rebre informació?

Complicitats i aliances

- Amb qui puc teixir aliances per a transformar l'espai educatiu?
- Estic disposada a cedir espai i poder perquè altres persones liderin processos de canvi?
- Quines aliances tinc dins i fora del centre educatiu per a impulsar canvis?
- Quines aliances comunitàries i xarxes de suport mutu conec que puguin acompanyar a famílies?

- Quins canals de comunicació utilitzem? Són accessibles per a totes les persones i famílies en termes lingüístics, tecnològics i culturals?
- Com reacciona el centre quan una família expressa malestar per situacions de discriminació que viu el seu fill o filla?

GRUP FOCAL DE FAMÍLIES - 18.08.24

INDICADORS PER A REVISAR PRÀCTIQUES EDUCATIVES AMB PERSPECTIVA INTERSECCIONAL

Per a detectar si estem avançant, convé observar algunes senyals concretes. Aquesta recopilació d'indicadors pot funcionar a mode d'autodiagnòstic o per a ajudar-nos a detectar en quin punt estem i el camí necessari a recórrer:

- Els continguts curriculars qüestionen la mirada eurocèntrica, patriarcal i classista.
- El professorat es forma de manera continuada en enfocament interseccional i antiracista.
- Es reconeixen i aborden les situacions de discriminació sense minimitzar-les ni justificar-les.
- Es generen espais segurs on l'alumnat pugui expressar vivències sense temor.
- La participació de les famílies migrades és efectiva i corresponent, no merament simbòlica.
- Les normes de convivència es revisen amb perspectiva inclusiva i s'actualitzen de manera periòdica.
- S'incorporen referents diversos en totes les àrees curriculars.
- El projecte educatiu del centre s'ha construït després d'una anàlisi rigorosa del context i una reflexió col·lectiva de l'equip, contemplant objectius clars en matèria de coeducació, diversitat i justícia social.
- El centre compta amb un pla de seguiment i avaluació que revisa periòdicament els avanços en aquests objectius.
- Es para esment a l'organització i ús dels espais comuns (lavabos, patis, passadissos) per a garantir que no reproduïxin desigualtats ni exclusions (per exemple, assegurant espais inclusius per a alumnat trans i no binari, o evitant zones de pati monopolitzades per grups dominants).
- S'han incorporat protocols clars i compartits d'actuació davant situacions de racisme, sexisme, LGTBI-fòbia i assetjament, i l'equip docent està format per a aplicar-los amb rigor i cura.
- Es recullen de manera sistemàtica les percepcions de l'alumnat i les famílies sobre el clima de convivència i els nivells de participació i reconeixement.
- El Centre col·labora amb associacions antiracistes, feministes i comunitàries que puguin aportar acompanyament i formació.
- El centre reconeix la dignitat i el dret a existir de totes les identitats.

ALTRES GUIES

- (2009) Racisme al centres educatius (Núria Vives Ferrer)
<https://www.fbofill.cat/sites/default/files/490.pdf>
- (2015) Manual de apoyo para la prevención y detección del racismo, la xenofobia y otras formas de intolerancia en las aulas (Gobierno de España)
https://www.observatoriodelainfancia.es/ficherosoia/documentos/4910_d_PreencionDeteccionAcoso.pdf
- (2019) Camins. Una mirada crítica en la educación desde una perspectiva intercultural y de género. Guía educativa para el profesorado (Rodrigo, Desiré y Fuentes, Patricia)
https://r.search.yahoo.com/_ylt=AwrLBNlz8ohoGgIAsWVU04lQ;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzUEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1755015027/RO=10/RU=https%3a%2f%2fmon.uvic.cat%2fmiradespoliedriques%2ffiles%2f2020%2f05%2fGuia-Camins.pdf/RK=2/RS=_Pg0L1LKeynKl3nHq3GB9mNctbU-
- (2020) Guía para la aplicación del enfoque intercultural y antirracista en la gestión de servicios públicos (Martínez Ambite, Eva).
https://r.search.yahoo.com/_ylt=AwrIf1j1FopoAQIAR8dU04lQ;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzEEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1755089910/RO=10/RU=https%3a%2f%2fwww.yosoyserviciospublicos.es%2fwp-content%2fuploads%2f2020%2f10%2fguia_antirracista.pdf/RK=2/RS=agdGMO7iJhNjBSZ5lcll1xg6r-hU-
- (2022) Por una Barcelona antirracista 2022-2025 (Ajuntament de Barcelona)
https://r.search.yahoo.com/_ylt=Awr.n0JzFIpoBQIADwBU04lQ;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzEEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1755089395/RO=10/RU=https%3a%2f%2fajuntament.barcelona.cat%2fdretsdiversitat%2fsites%2fdefault%2ffiles%2fMedida%2520gobierno%2520antirracista.pdf/RK=2/RS=FrQDI-j8k5ttC79JrPLYICl4GkGw-
- (2023) Guia per al desplegament de i'Enfocament Restauratiu en l'àmbit educatiu (Generalitat de Catalunya)
<https://xtec.gencat.cat/ca/centres/projeducatiu/convivencia/una-comunitat-educativa-restaurativa-i-resilient/guia-per-al-desplegament-erg/>
- (2023) Interculturalidad crítica y antirracismo. Abordando las migraciones y la diversidad con jóvenes (Fundación Entreculturas)
https://r.search.yahoo.com/_ylt=Awr.n0iHF4poEgIAer9U04lQ;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzEEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1755090056/RO=10/RU=https%3a%2f%2fredec.org%2fapp%2fuploads%2f2023%2f08%2fInterculturalidad-cri%25CC%258ltica-y-Antirracismo-ES_digital.pdf/RK=2/RS=7wIDnshfH-P9IZAi7KMOes.lLYOs-
- (2024) Guia pedagògica, Parlem de racisme a les escoles (Ajuntament de Barcelona)
https://r.search.yahoo.com/_ylt=AwrkgNYaGIpoJwIAmpBU04lQ;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzEEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1755090203/RO=10/

RU=https%3a%2f%2fajuntament.barcelona.cat%2fdretsdiversitat%2fsites%2fdefault%2ffiles%2fGuiaPedagogica_ParlemDeRacisme.pdf/RK=2/RS=UPW-jd9oZKa8aviOVcXxhOsV3G5k-

- (2024) Guía para la incorporación de la perspectiva antirracista en los materiales educativos (Ajuntament de Barcelona)
https://r.search.yahoo.com/_ylt=AwrkFOey8IhoBwIA9wNU04lQ;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzEEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1755014579/RO=10/RU=htps%3a%2f%2fajuntament.barcelona.cat%2fdretsdiversitat%2fsites%2fdefault%2ffiles%2fFinal_GuiaMaterialsAntiracistes-es-ES-web.pdf/RK=2/RS=k0O-gFJd3xz4ltPw.m4Z5xXT5aGY-
- (2024) Mainty. Guia Antirracista (Adriana Torroella)
https://r.search.yahoo.com/_ylt=Awr.n0hrGIpo.AEACKhU04lQ;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzIEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1755090283/RO=10/RU=htps%3a%2f%2fes.scribd.com%2fdocument%2f849373159%2fV2022-MAINTY-guia-docente-antirracista-SinAnexos-y-ConMarcaDeAgua/RK=2/RS=0.W_2V-lAFa0gSwPzorJXm7ns59c-
- (2025) Guia per la erradicació del racisme al centres educatius (Generalitat de Catalunya)
https://xtec.gencat.cat/web/.content/alumnat/violencies/materials-i-recursos/recursos/guia_violencies_racistes.pdf

LLIBRES⁴

- Piel negra máscaras blancas (1952). Frantz Fanon, Martinica- Francia.
- El pueblo gitano contra el sistema-mundo: reflexiones desde una militancia feminista y anticapitalista (2020). Pastora Filigrana, España.
- Indios, negros y otros indeseables. Capitalismo, racismo y exclusión en América Latina y El Caribe (2017). Paco Gómez Nadal, España.
- Enseñar pensamiento crítico (2022). bell hooks, EEUU.
- Civilización y barbarie (1981). Cheikh Anta Diop, Senegal.
- De cómo Europa subdesarrolló a África (1972). Walter Rodney, Guyana.

PEL·LÍCULES

- La lengua de las mariposas (1999). José Luis Cuerda. España
- Escritores de la libertad (2007). Richard LaGravenese. EEUU.

⁴ Les dates corresponen a la primera edició.

- Amistad (1997). Steven Spielberg, EEUU.
- La Lista de Schindler (1993). Steven Spielberg, EEUU.
- Persépolis (2007 - animada). Vincent Paronnaud, Francia.
- También la lluvia (2010). Icíar Bollaín, España.
- 1492 (1992). Ridley Scott, Inglaterra.

DOCUMENTALS

- La educación prohibida (2012). Argentina
<https://youtu.be/-1Y9OqSJKCc>
- Negrers: La Catalunya esclavista (2023). España
<https://www.3cat.cat/3cat/negrers-la-catalunya-esclavista/video/6203403/>

VIDEOS DE YOUTUBE

- ¿Somos iguales mujeres y hombres?
<https://www.youtube.com/watch?v=ml28n7KSNl4&pp=ygUfc29tb3MgaWd1YWxlcYBtdWplcmVzIHkgaG9tYnJlcw%3D%3D>
- Interseccionalidad (CPD Mides Uruguay)
<https://www.youtube.com/watch?v=6mTjbtzxoVg&pp=ygUmSW50ZXJzZWZlY3RvcyBkZWwgcmlxdWV6YSBlbiBlbCBtdW5kby4%3D>
- Las razas humanas ¿de veras existen?
<https://www.youtube.com/watch?v=TITKgT3iOOY&t=41s&pp=ygUlTGZlIHJhemFzIGh1bWZlY3RvcyBkZWwgcmlxdWV6YSBlbiBlbCBtdW5kby4%3D>
- Doll text, los efectos del racismo en los niños.
<https://www.youtube.com/watch?v=qGDvt4yKTiM&pp=ygUxRG9sbCB0ZXh0LCBsb3MgaWd1YWxlcYBtdWplcmVzIHkgaG9tYnJlcw%3D%3D>
- Raza, racismo y discriminación racial.
<https://www.youtube.com/watch?v=K6HUeVjbWGE&t=3s&pp=ygUmUmF6YSwgcmlxdWV6YSBlbiBlbCBtdW5kby4%3D>
- Desigualdad de la riqueza en el mundo.
<https://www.youtube.com/watch?v=38FVBczclmM&pp=ygUmRGVzaWd1YWxlcYBtdWplcmVzIHkgaG9tYnJlcw%3D%3D>

TALLER PROFESORADO JOAN SALVAT PAPASSEIT - 22.10.24

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

hooks, bell

HOOKS, B. (2003). *Enseñar a transgredir: La educación como práctica de la libertad*. Madrid: Editorial Morata.

Crenshaw, Kimberlé

CRENSHAW, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.

Freire, Paulo

FREIRE, P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI Editores.

Fundació Bofill

Fundació Bofill. (s. f.). Abandonament i processos de racialització en el sistema educatiu [PDF].

https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/q/4/u/twx-abandonament_processosracialitzacio.pdf

Lugones, María

LUGONES, M. (2008). «Colonialidad y genero» a *Tabula Rasa*, (9), 73–101.

Mohanty, Chandra Talpade

MOHANTY, C. T. (2008). *Bajo los ojos de Occidente y otros ensayos*. Valencia: Ediciones Cátedra.

Morin, Edgar

MORIN, E. (2009). *Para una política de la civilización*. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica.

Viveros Vigoya, Mara

VIVEROS VIGOYA, M. (2016). De esencialismos, transversalidades y tránsitos: Reflexiones sobre interseccionalidad. *Revista Sociedad y Economía*, (31), 83–105.

Wieviorka, Michel

WIEVIORKA, M. (2009). *El racismo: Una introducción*. Barcelona: Paidós.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

Aldo Ocampo González, Yera Moreno, et al.

OCAMPO GONZÁLEZ, A., MORENO, Y., & PÉREZ, E. (2019). *Pedagogías queer*. Barcelona: Octaedro.

Beatriz Marugán Pintos y Carmen Romero Bachiller

MARUGÁN PINTOS, B., & ROMERO BACHILLER, C. (2010). *Género y innovación educativa desde una mirada antirracista*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.

bell hooks

HOOKS, B. (2014). *Teoría feminista: De los márgenes al centro*. Madrid: Traficantes de Sueños.

Boaventura de Sousa Santos y João Arriscado Nunes

DE SOUSA SANTOS, B., & NUNES, J. A. (2014). *Investigación acción educativa*. Madrid: Editorial Morata.

GÓMEZ NADAL, P. (2017). *Indios, negros y otros indeseables. Capitalismo, racismo y exclusión en América Latina y El Caribe*. Editorial Milrazones.

HARARI, Yuval Noah. (2018 versión digital). *21 lecciones para el siglo XXI*. Penguin Random House Grupo Editorial, S.A.U. España.

Lucía Valcárcel Rojas

VALCÁRCCEL ROJAS, L. (2019). *Despatriarcalizar y descolonizar la educación*. La Paz: CLADEM Bolivia.

María Burgos

BURGOS, M. (2011). Conocer en la acción. En M. Cruz & L. Morales (Eds.), *Investigación feminista: Epistemología, metodología y representaciones sociales*. Madrid: Editorial Complutense, 213–236.

María García Pascual

GARCÍA PASCUAL, M. (2009). *Estudios de género en educación*. Madrid: Instituto de la Mujer.

Mara Viveros Vigoya

VIVEROS VIGOYA, M. (2016). La interseccionalidad: Una aproximación situada a la dominación. *Revista Sociedad y Economía*, (31), 83–105.

Ministerio de Educación y Formación Profesional

Ministerio de Educación y Formación Profesional. (2022). *Datos y cifras del sistema universitario español*. Madrid: MEFP.

Fundació Bofill

Fundació Bofill. (2020). *L'escola inclusiva a Catalunya*. Barcelona: Fundació Bofill.

OIM – Organización Internacional para las Migraciones

OIM. (2022). *World Migration Report 2022*. Ginebra: OIM.

Rigoberta Menchú Tum

MENCHÚ TUM, R. (1999). *La nieta de los mayas*. Barcelona: Plaza & Janés.

Rocío Sánchez Jiménez y María Teresa Martín Palomo

SÁNCHEZ JIMÉNEZ, R., & MARTÍN PALOMO, M. T. (2014). *La capacitación antirracista con perspectiva de género: Un aporte metodológico*. Madrid: Instituto de la Mujer.

Síndic de Greuges de Catalunya

Síndic de Greuges de Catalunya. (2020). *L'escola inclusiva a Catalunya*. Barcelona.

Susana Velasco y Ángel Díaz de Rada

VELASCO, S., & DÍAZ DE RADA, A. (2014). *Investigación educativa y crítica feminista*. Madrid: Editorial Morata.

